

היכולות של הרע

חזרה

הנושא הכללי שלנו הוא שפיכת הנפש. רצינו להבין למה שלמה רצה לראות דווקא את בת פרעה ולא את אנשי המדע המצרי. הסיבה היא שבעצם החיים עמוקים הרבה יותר מהמדע. אבל שלמה לא רצה רק לעמוד ולהתפעל מהחיים. בתור המלך של החכמה הוא רצה גם לכבוש את החיים. החכמה, במובן שהרב מתכוון, מתוארת כאן בצורה טובה: היא המדרגה שמתעסקת ברע, לא במובן הפרטי אלא במובן העמוק והאובייקטיבי שלו. דבר נוסף שאנו לומדים כאן (שאיננו מובן מאליו), הוא היכולת לבוא ולנצח. זו הייתה המטרה של שלמה, לנצח ולשנות את הרע. לא רק לתאר אותו. חשוב להדגיש ששלמה לא התעסק בתסביכים. הוא לא דן כמה צרות בת פרעה עברה כשהיא הייתה קטנה וגם לא כמה טיפחו לה את הביטחון העצמי – שלמה רצה לראות את האמת, את הריאליה של ההווה, את המציאות איך שהיא נמצאת במעמקי החיים. זה הנושא של 'שחיטת יצר הרע'.

ב'שחיטת יצר הרע' אנחנו לומדים שיש רע. רע הוא משהו ששייך לתודעה רעה, אחרת הוא לא רע, או שהוא טוב, או שהוא משמש לטוב. מתי הוא רע, רק כשיש אנשים רעים, כשיש תודעה שרואה את הדברים בצורה רעה. הרע הזה מתחיל בדמיון, במפורסמות, אחר כך הוא גם עובר להיות רע עמוק, אבל בכל זאת הוא נשאר במפורסמות. למרות שהוא כבר לא עסוק בתסביכים, הוא כבר עסוק ברע עצמו, בכל זאת הוא לא רואה את גודל התהליך שעומד מול העיניים שלו. אם הוא היה רואה את גודל התהליך שעומד מול העיניים שלו, הוא היה רואה שיש כאן מאבקים קוסמיים אוניברסליים בין טוב לרע. זו הכוונה ש'הקב"ה אבד דרכן של רשעים מנגד עיניו', אין לו את העיניים, את המבט שרואה. לכן כל עוד הוא היה רשע הוא חשב שהוא שולט על כל העולם, אבל בסופו של דבר כשיפתחו לו העיניים, הוא יראה שהכל שטויות, 'חוט השערה'.

כישוף

נראה מקור בו הרב מתאר את היכולת של הרע לפעול במציאות – לעשות כישוף:

**רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו קאזלי בארבא, אמרה להו ההיא
מטרוניתא, אותבן בהדיכו, ולא אותבוה, אמרה איהי מילתא אסרתה
לארבא, אמרו אינהו מילתא שריוה.¹ באדם בכללותו, הגופני והנפשי,**

¹ רב חסדא ורבה בר רב הונא נסעו בספינה. הייתה שם מכשפה שאמרה להם, 'חזרו ובואו אלי', והם לא חזרו. אמרה קללה ועצרה את הספינה על ידי כישוף. והם בכוחם ידעו לסלק את הכישוף ושחררו את הספינה.

מקובצות הן התמציות של כל ההויה וכחותיהן. אמנם מקומצים הם בקרבו הכחות הגדולים, שמלא עולם עזם המתפשט.²

הרב לא מתכוון כאן לאדם כללי, הוא מתכוון שבכל אדם פרטי יש תמצית של כל ההויה, השורש של כל ההויה, האדם הוא עולם קטן. הדגש הוא שזה מקומץ. אלו כוחות 'שמלא עולם עוזם', הם כוחות אין סופיים, אבל אצל האדם הם מקומצים, סגורים ונעולים.³

על ידי חדירה פנימית בהתלמדות סגולית פנימית, להוציא אל הפועל את גדולת הכח הספון בקרב הנפש פנימה, יש אופן להשים משטר ושלטון על החוג הסובב.

הרב רוצה להגיד שאפשר לשחרר את הקמיצה. איך? 'על יד התלמדות סגולית פנימית', הכוונה היא שהאדם נכנס לתוך העולמות הפנימיים שלו. האדם יכול לעשות מקום שבו הוא לומד להכיר את הכוחות הפנימיים שלו, ובעצם לשחרר אותם – 'להוציא אל הפועל'. עד שהוא יוכל גם 'להשים משטר ושלטון על החוג הסובב' – יש לאדם יכולת לשלוט על העולם מבפנים, לעשות כישוף. ישנם שני דרכים לשלוט על העולם, אפשרות אחת, להשפיע על הטבע מבחוץ, על ידי קיטור, חשמל וכדו'.⁴ אפשרות שניה, לשלוט על העולם על ידי כוחות פנימיים. זה מה שהרב מסביר כאן.

המרץ הנפשי הפנימי, גדול הוא בשתי צורותיו, באורו ובאפלתו. אין קץ לגודל הרשעה והזוהמה שיוכל האדם להתמכר להן, ולהוציא אל הפועל בהן ועל ידן את שלטונו האצור בקרבו על היקום הסובבו, והן הן מעשי כשפים וכל פלגותיהם וענפיהם. ואין קץ ותכלית כלל לכל עומק הטוב שיוכל האדם על ידו לכנס אוצרות חיים לו ולעולם כולו, בהוציאו אל הפועל את כח שלטונו הפנימי, על ידי גילוי גנזי מעמקי נפשו וגבורת רצונו. כל הכללים הללו, של אופני ההוצאה אל הפועל את שלטון הרצון של האדם על כל נקודות היש, יש בהם כללים וכללי כללים, ופרטים ופרטי פרטים הרבה מאד. הוא הרכוש הרוחני הפזור בבקעת ידיעות עמוקות הללו, ועצומים הם דרכי לימודיהם המעשיים והשכליים.⁵

² עין איה שבת, פרק שמיני, מח.

³ בדומה לעבודת הקמיצה במנחות, להכניס את הכל למקום קטן. 'עבודה המיוחדת מעבודות הקשות שבמקדש, שלא יחסר ולא יותיר'. (אורות התחיה יח, עמ' עב).

⁴ אורות הקודש, עמ' שלט.

⁵ המשך הפרק: "אם נזהרו קדושי עליון הללו מעצמת כשופי אשה סוררה זו, אשר לא חפצו לבא עמה בשום מגע בעולם, הוציאה היא מאוצר הרצון שבנפשה את עוזו כח המשיכה, המתגבר לסגולת אותם הדיבורים

את היכולת הזו, לקחת את התמצית ולשלוט על הסביבה, אפשר לממש בשתי צורות: חיובית או שלילית. בגלל שיש לאדם בחירה חופשית, הוא יכול לבחור להתמכר לרשעה, לכישוף.

אם הכישוף הוא דבר אמיתי, למה אסור להחיות מכשפה? או לחילופין, מדוע מותר להחיות מדען, הרי גם הוא שולט על העולם?

דווקא בגלל שהכישוף הוא אמיתי, יש מצווה להרוג כל מכשפה. אם הוא היה דמיונות לא היה צריך להמית, מספיק לשלוח לבית משוגעים. הכישוף דומה לעבודה זרה, אדם לוקח תופעה חלקית, מתמכר אליה ועובד אותה, ובעצם הופך אותה למלא את כל החיים – דווקא בגלל שזו תופעה אמיתית היא רעה, ולכן זה אסור. חלק הוא תמיד רע, הוא אנוכי, אגוצנטרי ודואג לעצמו. המדע איננו רע, הוא פועל בצורה נכונה – הוא לא מתיימר להכנס פנימה, לתוך של החיים – לכן הוא מותר. וגם אם המדע יצא מ'גדרו', הוא עדיין איננו תופעה אמיתית, הוא סוג של דמיונות, לכן לא צריך להתרגש ממנו.⁶

ההבדל בין המדע לכישוף הוא כמו ההבדל בין הפילוסופיה לדתות ולעבודה זרה. קודם כל הפילוסופים הם סוג של קליפה, וכן הם גם לא מתיימרים להיות דתיים.⁷ הבעיה בעבודה זרה ובדתות (ביחוד בנצרות), שהם נכנסים לתוך הקודש ומזהמים אותו.⁸ אותו דבר אצלנו, כל עוד שאדם נמצא בחוץ ומשתמש בשכל הנורמלי שלו, זה לא מועיל ולא מזיק. יכול להיות אפילו שיש בזה מעלה ופיתוח של העולם. אבל לקחת את הכוחות של הקב"ה, להשתמש בכוחות פנימיים של המציאות ולנצל אותם למשהו חלקי וקטן, זה דבר חמור. העבודה זרה חמורה בגלל שהיא נמצאת בתוך המעמקים של המציאות והיא מנצלת אותם לרעה.

ההבדל בין עולם חילוני לעולם של שירה, הוא הבדל עצום. עולם של שירה הוא עולם הרבה יותר עמוק ויש לו כלים הרבה יותר גדולים מעולם של חול. עולם של חול הוא עולם

שאוצרים בהם את תכני המחשבה והכח הללו, עד כדי פעולה אדירה של אסירת הספינה במקומה, על ידי הגברת כח המושך של הארץ אליה ושל מקומה בכלל, משפעת כח הנפשי הכולל אשר בקרבה. אמנם לעומת כח הרשעה ועומק רע שלו, נעלה ומרומם הוא כח הטוב ואדירותו. וקדושים גדולי כח כאלה, בעצם חילם אמרו מילתא ושריוה, בבטלם בחילם הפנימי הקיים לעד, כדבר ד' המקיים עולמי עד, המפיר עצת רשעים וקוסמים יהולל, בהשיבם ברוח קדשם את העז הטבעי לכח השיטה שבארבא, מאותו המקור המקודש שכל הטבע כולו וכל חילו ואגפיו מקבלים משם את לשד חייהם, בהופיעם באור עליין, מקור כל כח וחיים אשר 'אין עוד מלבדו'.

⁶ המדע נכון במובן שהוא עסוק במקום הנכון שלו – בצד החיצוני של החיים. המקום הזה הוא המרחב של הדמיון. מי שירצה למלא בזה את כל תביעת החיים, יחשב למשוגע. (עיין, אורות הקודש ג, עמ' קלו). [א.ש.ל.]

⁷ הדתות באו להחליף את עצם החיים, במובן הזה הם נכנסות לקודש. נכון שגם הפילוסופיה באה להסביר ולתת משמעות לחיים, אבל היא לא באה לתפוס את עצם החיים, את התוך של החיים. הפילוסופיה היא קליפה במובן שהיא עסוקה במבנים ובלוגיקה. [א.ש.ל.]

⁸ עיין, עין איה שבת, פרק שני, יא ('כשנכנסו יוונים להיכל').

מאוד חיצוני ולכן הוא גם נופל לגסות. לכן שלמה רצה את בת פרעה ולא התפעל מהמדעים, הוא כלל לא ראה בהם אתגר, לא שם נמצאת מצרים, מצרים נמצאת אצל בת פרעה.

נבואה

כמו שאין קץ לאפשרות של הרע, כך אין קץ לאפשרות של הטוב. הרב מסביר את ההבדל בין חכמה לבין נבואה⁹, חכמה היא הסתכלות מבחוץ (בלי לשלול את המעלה העצומה שבה), נבואה היא היות האדם חלק מהמציאות. בלהיות חלק מהמציאות יש יכולות הרבה יותר גדולות – כמו ההבדל בין פלסטיק לבין זהב.

המבט הכללי

ראינו במקור הזה שיש אצל האדם דברים פרטיים שהם תמצית של המציאות ובעזרתם הוא יכול להיפגש עם המציאות בכללותה. זהו הכוח של הרשע, שהתחיל מהסוגיה הפרטית, והגיע עד ליכולת לשלוט על המציאות בצורה אובייקטיבית, אבל בכל זאת הוא לא רואה את הגודל של המציאות, כי היא הרבה יותר רחבה. אין לו את המבט של הצדיק.

אמנם הצדיקים הם כבר למודים להיות נמשכים אחר הטוב הכללי ומכניעים את הטוב הפרטי לגביה. הם, בראותם שהרע עם כל אפיסתו מצד הדמיון יש לו כמו כן תעודה כללית, שישמשו בעולם הכחות הרעות שיצאו אל הפועל דוקא על ידי עומק הרע, הם מתפלאים לומר, איך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, לו לא היתה התעודה הטובה שיש להמציאות שסיבב הכח המעיר לעשות הרע בכלל נגלית לפנינו ומצטרפת עם הכח הדמיוני, היתה בודאי קשה להכבש. אמנם הקב"ה איבד דרכן של רשעים מנגד עיניו, שלא תתראה בחוג הבחירה שיסוד הצדק והרשע עליו בנויים.¹⁰

משמע שגם הצדיק וגם הרשע מתחילים מהדמיון. הצדיק יוצא ממנו, מכניע את הטוב הפרטי לגבי הטוב הכללי. לעומתו הרשע נשאר בתור תהליך סובייקטיבי, הוא נשאר בתור תופעה של 'בני אדם רעים' ואף פעם לא יראה את התעודה הכללית. הרשע מתחיל מכך ש'איננו נזהר מליפול במוקשים' ובסופו של דבר הוא לא יכול להשתלט עליהם, הוא נשאר באותו מקום. תודעה רעה, אפילו כשהיא מנצלת כוחות עומק של המציאות, אפילו כשהיא תהליכים היסטוריים ארוכים, נשארת תודעה. זו הכוונה שהם תמיד נשארים דמיון,

⁹ אורות הקודש עמ' רעב.

¹⁰ פנקס יג, כג.

דמיון הוא תודעה מעוותת. תודעה מעוותת זו, היא עמוקה וממשית, כי אחרת היא איננה רעה¹¹. תודעה ממשית חייבת לעבור תהליך התפרקות בתוך עצמה, לכן עד שלא יבואו ייסורים היא לא תתפרק, זהו הגיהינום שהרב מתאר¹². הגיהינום צריך להיות תהליך תודעתי־אנושי־היסטורי, שמפרק את התודעה הזו¹³. היה אפשר להבין שחושך הוא העדר אור, לכן אם נאיר עם זרקור יהיה אור. אבל הרע איננו כזה, הוא צריך לעבור תהליך עצמי של התפרקות, לכן אפילו אם נביא זרקור ענק להאיר, הוא לא יסלק את החושך.

זה מאוד דומה למה שכתוב על המכשפים, הם מנצלים כוח פנימי שיש בתוכם בשביל לשלוט על העולם, והם מצליחים לעשות את זה, אבל בסופו של דבר זה שייך לעולם התודעתי שלהם. העולם התודעתי הזה חייב להתפרק, כשהוא יתפרק פתאום ישימו לב שזו רק תודעה. נדגיש שוב, הכוח עצמו שהם השתמשו בו, וכן פרק הזמן ההיסטורי שהם שלטו – היה רע ממשי, הם ממש הזיקו.

הצדיקים

לצדיקים מתגלית 'התעודה הטובה', התעודה איננה רק השקפת עולם, היא הטוב האלוקי. ללא ההתגלות של הטוב האלוקי המציאות לא מתגלה. וכן אין לאדם כוח להתמודד, כי התעודה האלוקית נותנת את הכוח של ההתגברות.

גם הצדיק התחיל מהמפורסמות, אבל הוא הגיע למושכלות, ואז הוא עומד נדהם ושואל 'מכוח מה יש לי את היכולת להתגבר על המציאות?'. לעומתו הרשע תמיד נשאר במקום של חורבן פנימי וניצול לרעה של המציאות, לכן הוא צריך להתפרק בגיהינום. לא רק שהרשע מקבל עונש והצדיק מקבל פרס, אלא התודעה של הרשע מתבררת כלא נכונה, כטעות. כשתודעה מתבררת כטעות, תהליך הביורור מלווה בהרבה ייסורים¹⁴, בהתפרקות של מערכות. לעומתו הצדיק צדק, לכן הוא נוחל גן עדן.

¹¹ אנחנו תמיד מסבירים שהרע הוא ממשי ואמיתי. בשני דברים הוא אמיתי: הבחירה של האדם אמתית, וכח השלטון שלו על המציאות אמיתי, אבל זה שיש כאן דבר שצריך להתברר כלא נכון, זה ברור. כוח הבחירה הוא עמוק וממשי, לכן כשאדם טועה, המציאות מתפרקת לו ומתברר שהוא טעה.

¹² מכוח הייסורים האלו הרע ממלא את התפקיד שלו – לגלות את קילוסו של הקב"ה. אבל הרשע עצמו תמיד יישאר בתור תודעה.

¹³ התודעה המעוותת נמצאת עמוק בתודעה האנושית, במקום שכלל איננו מודע, והיא פועלת במשך ההיסטוריה. ולכן גם התיקון שלה חייב להיות תהליך עמוק שחודר לתודעה ההיסטורית של האנושות. הרב מסביר זאת בסוגיה על חטאו של שלמה. (עין איה שבת, פרק חמישי, עה). [א.ש.ל.]

¹⁴ זו המשמעות שאדם יוצא חייב בדין, זה אומר שהוא טעה והטעות עצמה מתפוצצת לו בפנים.

הרשע

אמנם הקב"ה איבד דרכן של רשעים מנגד עיניו, שלא תתראה בחוג הבחירה שיסוד הצדק והרשע עליו בנויים.

הרשע לא רואה. כוח הראיה עסוק בדברים עצמם, לעומת השמיעה שעסוקה בהבנה. הרשע לא רואה את הדברים מצד עצמם, זו המשמעות שהוא טועה. 'הקב"ה איבד דרכן של רשעים מנגד עיניו' – הרשע לא רואה את העיניים של הקב"ה, הוא לא רואה את ההנהגה האובייקטיבית שיש במציאות. זו המשמעות של המושג רע – שאין מבט אובייקטיבי. הצדיק כן רואה. הוא רואה את המגמה האלוקית, והוא גם רואה את הכוחות האדירים שיש לה לנצח את המציאות, לכן הוא מצליח. הרע נשאר בכלבול, כי הוא שקר ולשקר אין רגלים, לכן הוא לא רואה.

את מה הרשע איננו רואה? הרי את הבחירה שלו הוא ראה. את המציאות הרעה הוא ראה. אבל הוא לא רואה את מעמקי המציאות, שיש כאן טוב ורע שנאבקים, ויש תעודה שבאה לנצח. זו הכוונה 'שלא תתראה בחוג הבחירה', הוא לא יכול לפגוע במעמקים של המציאות, היכולת שלו לגעת במציאות היא מוגבלת. גם אם הוא ישלוט ארבע מאות שנה, וגם אם הוא יצליח להשמיד את הגוף של היהודים, הנשמה לא נפגעת.

אבל בהתגלותו בכל ערכו, יראה באמת להר גבוה, כלומר שיתגלה ערך תעודתו החזקה במציאות הוייתו, שאם כן כל תביעותיו הם ממשיות לפי האמת, אלא שעומק היותר נעלה של האמת לאמתתו, נגלה דוקא על ידי כיבושו ושלילותו. אבל איננו בשום אופן חוט השערה, דבר המתבטל באפס יד, כי אם הר גבוה שכח ענקי דרוש לכובשו. וזהו כח הבחירה הנפלא מאד בעוזו, שנגמר בעצם על ידי עזרתו של הקב"ה, ולולא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, ולא ניתן רשות לעין לראות, ואלמלא ניתן רשות לא היה אפשר לעולם לעמוד מפני המזיקין. ושרו של עשו המתאבק עם יעקב, טרם שעלה השחר אין לו רשות כלל לגלות את שמו, כי אם משיב למה זה תשאל לשמי. שכיון שתעשה למטרת השם, היינו התעודה שהיא חפץ טוב, כבר לא יצא זה התכלית המכוון מהרע לעמקו. על כן הקב"ה באמת מעצים כחם של צדיקים לעשות רצונו.